

# PREFAȚĂ

Literatura urmărește, dintotdeauna, destinul oamenilor și relațiile pe care aceștia le construiesc între ei. În centrul operei literare se află, în mod fundamental, omul și relațiile sale cu ceilalți. Personajul literar nu există izolat, nu se constituie niciodată ca o entitate autonomă, autosuficientă, ci se definește printr-un sistem de raporturi care îi modelează identitatea, îi determină acțiunile și îi structurează destinul narativ, altfel spus, se conturează prin raportare la ceilalți: prin iubire, rivalitate, admirație, conflict, trădare sau sacrificiu. Relația dintre două personaje devine, astfel, un instrument hermeneutic esențial, întrucât permite înțelegerea mecanismelor prin care textul literar configurează sensuri estetice, etice și existențiale.

A înțelege un text literar presupune, astfel, a observa nu doar trăsăturile individuale ale eroilor, ci mai ales modul în care aceștia se reflectă unul în celălalt, într-un joc subtil al asemănărilor și al opozițiilor.

Lucrarea de față, *Relația dintre două personaje. Paralele literare – Eseuri structurate pentru liceu*, semnată de doamna prof. Mariana Badea, își propune să analizeze modul în care relațiile interpersonale sunt construite și valorizate în diverse tipologii și specii literare – de la basmul cult, unde opoziția dintre bine și rău se exprimă prin arhetipuri simbolice, până la romanul modern, în care psihologia individuală și tensiunile social-istorice devin definitorii. Structurarea materialului pe genuri și etape literare facilitează observarea evoluției reprezentării personajului: de la tipologie și schematizare, la complexitate psihologică și interiorizare.

Cea de-a doua parte, consacrată paralelei literare, permite aplicarea unei metode comparative, prin care personajele și operele sunt puse în relație pentru a evidenția convergențe tematice, diferențe de perspectivă, viziuni asupra condiției umane sau asupra raportului dintre individ și comunitate. Această perspectivă comparativă dezvoltă capacitatea de analiză, interpretare și argumentare critică, necesară atât la orele de curs, cât și la examene.

Altfel spus, acest volum UNIC ȘI INEDIT este alcătuit din DOUĂ CĂRȚI:

1) **RELATIA DINTRE DOUĂ PERSONAJE** definește construcțiile caracteriale ale celor doi eroi existenți în aceeași operă literară, care interacționează și se influențează reciproc, nu numai ca *dimensiune socială*, ci, mai ales, ca *impact emoțional, psihologic, familial și etic*. Mentalitatea, mediul social, structura intelectuală sunt repere care compun originalitatea personajului și determină asemănările sau deosebirile relevante, conturând o *individualizare sugestivă a fiecăruia*, prin reacția pe care o manifestă la aceleași situații sau întâmplări.

2) **PARALELA LITERARĂ** este *eseul structurat* în care se evidențiază *simultan asemănările și deosebirile* dintre doi scriitori, două opere literare, două personaje, două teme literare, două modalități artistice, două curente literare etc. În niciun caz **PARALELA LITERARĂ** nu ilustrează succesiv cele două elemente literare, ca relațiile dintre două personaje, ci este obligatorie **prezentarea simultană a asemănărilor și a deosebirilor**, cu accent pe cele mai importante aspecte comparative.

Prin orientarea sa metodologică și prin structura coerentă a exemplelor analizate, prezentul volum oferă un instrumentar sistematic, util atât studiului individual, cât și activității didactice.

Demersul volumului, urmărit cu acribie de autoarea sa, cu o experiență definitorie în activitatea didactică, demonstrează că investigarea relațiilor dintre personaje nu se limitează la o simplă prezentare a trăsăturilor acestora, ci reprezintă o cale privilegiată de acces către semnificațiile profunde ale textului literar, în care se reflectă condiția umană în diversitatea ei conflictuală și tragică.

*Violeta Borzea*

# RELAȚIA DINTRE DOUĂ PERSONAJE

## Definiție, structură și compoziție

**RELAȚIA DINTRE DOUĂ PERSONAJE** este un **eseu structurat**, în care se evidențiază simultan **trăsăturile de caracter** și **modalitățile de caracterizare** ale celor două personaje din aceeași operă literară, cu accent pe cele mai importante aspecte comparative: profil moral și psihologic, statut social, conflicte, afinități etc.

**ESEUL** trebuie să conțină două construcții caracteriale pentru cele două personaje, prin referire la:

- trăsăturile individuale ale fiecărui personaj: fizice, psihice, morale;
- statutul social: familie, prieteni, anturaj etc.;
- modalitățile de caracterizare: directe, indirecte, iar la operele dramatice de notațiile autorului, din didascalii.

### STRUCTURA ESEULUI

#### ■ **Introducere:**

- \* Încadrarea scriitorului și, implicit, a operei, în perioada și curentul literar căruia îi aparțin.
- \* Precizarea tipului de text al operei respective: narativ sau dramatic.
- \* Specificația titlului și a temei operei.
- \* Perspectiva narativă, temporală și spațială în textele narative și dramatice.

#### ■ **Cuprins:**

- \* Introducerea celor două personaje din opera literară.
- \* Referiri la punctul comun sau conflictul dintre personaje, prin episoade narative reprezentative.
- \* Modalitățile de caracterizare ale fiecărui personaj, directe, indirecte, cu exemple din textul operelor narative și dramatice.
- \* Trăsăturile similare și cele deosebite ale personajelor și statutul lor în operele respective;
- \* Relația celor două personaje: statut social, profil psihologic și moral, conflicte, fapte, întâmplări, totul exemplificat cu secvențe din textele literare respective.
- \* Referire la cum se influențează reciproc cele două personaje.

**■ Încheiere:**

- \* Se concluzionează încadrarea celor două personaje în tipologii diferite sau asemănătoare, importanța conflictului dintre ele și destinul fiecăruia.
- \* În concluzie, opinia personală sau a unor exegeți privind personajele respective sau situațiile în care au fost implicate.

## RELAȚIA DINTRE DOUĂ PERSONAJE DIN TEXT NARATIV

### RELAȚIA DINTRE DOUĂ PERSONAJE DE BASM CULT

#### PERSONAJE DE BASM CULT

#### HARAP-ALB și SPÂNUL

- personaje de basm cult -
- *Perioada marilor clasici* -

*„Povestea lui Harap-Alb”*

Ion Creangă

*(autor canonic)*

- *basn cult* -

Operă de întindere medie, **basmul** este o specie epică în proză sau în versuri, în care *întâmplările reale* se îmbină cu cele *fabuloase*, rezultând principalul *mijloc estetic* al acestei creații literare, **fantasticul**. *Personajele basmelor* sunt *ființe imaginare*, adesea *înzestrate cu puteri supranaturale*, ce întruchipează *binele și răul*, din a căror confruntare iese învingător, întotdeauna, *binele*. *Cadrul de desfășurare a acțiunii* este *fantastic*, alcătuit, de regulă, din lumea reală și „tărâmul celălalt”, *spațiul mitologic* fiind ilustrat prin *cifre simbolice* și *obiecte cu puteri magice*.

Creatorul basmului cult în literatura română este considerat **ION CREANGĂ** (1837-1889), „*POVESTEA LUI HARAP-ALB*” fiind publicată la **1 august 1877** în revista „*Convorbiri literare*”. Opera este un **basn cult**, deoarece are autor cunoscut, Ion Creangă, *perspectiva narativă* fiind aceea de **narator omniscient** (heterodiegetic). *Narațiunea la persoana a III-a* îmbină *supranaturalul cu planul real*, *armonizând eroii fabuloși cu personajele țărănești* din Humuleștiul natal al autorului. *Timpul narativ cronologic*, situat într-un plan al *trecutului fabulos* și *spațiul nemărginit* definesc specificul basmului.

**HARAP-ALB**, **personajul principal** și **eponim** (care dă numele operei – *n.n.*), asemenea unui *Făt-Frumos din basmele populare*, este **destoinic și curajos**, dar rămâne *în zona umanului* pentru că este **prietenos, cuminte și ascultător** ca un flăcău din Humulești, nefiind înzestrat cu puteri supranaturale.

El devine un **erou exemplar nu prin însușiri miraculoase**, ca în basmele populare, ci prin **autenticitatea lui umană**, fiind adesea cuprins de **frică și nesiguranță**, de **neputință și disperare**, având, așadar, **slăbiciuni omenești**. Toate aceste trăsături reies, **indirect**, din călătoria pe care o face fiul craiului pentru a deveni împărat, simbolizând **inițierea** în vederea formării personalității sale ca viitor conducător al unei familii.

În basm, **protagonistul (eroul pozitiv) reprezintă binele**, care simbolizează **adevărul** aflat în **conflict** cu **forțele malefice**, reprezentate de **minciună** și întru-chipate de **SPÂN**, personaj **antagonist (antierou)**, **secundar și negativ** nu atât prin însușiri supranaturale, ca în basmele populare, ci mai ales prin **autenticitatea lui umană**.

**Protagonistul și antagonistul** au o **relație complexă prin similitudini evidente și contraste flagrante**, ceea ce constituie încă o particularitate notabilă a acestui basm cult. În primul rând, ambii sunt **umanizați**, prototipuri pentru **omul bun și omul rău**, două firi total contradictorii. Harap-Alb este **binefăcător** prin gesturi mărinimoase, dând un bănuț bătrânei din grădină, protejând furnicile și făcând o căsuță pentru albine, pe când Spânul se manifestă ca un **răufăcător**, de la a înșela pe Harap-Alb, pe împăratul Verde, pe fetele acestuia, până la a inventa tot felul de situații (probe) în care fiul craiului să-și piardă viața. Creangă a întru-chipat în cele două personaje opuse, două modele umane care se pot întâlni în viața reală, în orice epocă și pe orice meleg.

**Relația dintre Harap-Alb și Spân** se sugerează **indirect** încă din **titlul** basmului, **scena** fântânii evidențiind **naivitatea** fiului de crai și **viclenia** Spânului. Prin **referirea directă** a naratorului heterodiegetic (obiectiv) se reliefează faptul că **eroul principal** este **inocent, lipsit de experiență și excesiv de credul**, din care cauză i se schimbă statutul din nepot al împăratului Verde în acela de slugă a Spânului: „*D-acum înainte să știi că te cheamă Harap-Alb; aista ți-i numele, și altul nu.*” Numele personajului este un **oximoron**, deoarece cuvântul *harap* înseamnă *negru*, aici având sensul de „*rob*” (negru-alb).

Mezinul craiului **se simte vinovat** că încălcase promisiunea de a se feri de omul spân, întrucât el fusese deprins să țină seama de povețele părintești, atitudine ce reiese, **în mod direct**, prin **autocaracterizare**: „*Din copilăria mea sunt deprins a asculta de tata și tocmindu-te pe tine, parcă-mi vine nu știu cum*”.

**Trăsăturile lor morale** se disting **indirect**, din faptele, atitudinea și comportamentul celor două personaje, precum și din **relațiile dintre ele**. **Mediul ambiant și social** constituie un mijloc de **caracterizare indirectă** specific personajelor realiste, prezent aici pentru că Harap-Alb și Spânul sunt înzestrați cu însușiri omenești. Astfel, **eroul pozitiv dovedește loialitate și credință față de stăpânul său, își respectă cuvântul dat, manifestă distincție și noblețe**

sufletească față de ceilalți, atestând *indirect* originea crăiască și educația aleasă primite în casa părintească, *în contrast* cu Spânul, care este **infam, lăudăros, needucat, vulgar și bătăran** cu toată lumea.

**Perfidia și răutatea Spânului** se manifestă *indirect* chiar de la prima întâlnire cu fiul craiului. La început este **lingușitor și umil**, „*să nu-ți fie cu supărare, drumețule*”, „*nu ai cumva trebuință de slugă, voinice?*”, **lăudându-se cu hărnicia**: „*muncesc, muncesc și nu s-alege nimica de mine, pentru că tot de stăpâni calici mi-am avut parte*”. Se **autocompătimește**, plângându-se de ghinionul care se ține scai de el și își exprimă, cu **prefăcută modestie**, filozofia de viață: „*la calic slujești, calic rămâi. Când aș da odată peste un stăpân cum gândesc eu, n-aș ști ce să-i fac să nu-l smintesc*” (să nu-l supăr – n.n.).

Din **referirea directă** a naratorului heterodiegetic reiese că eroul este **naiv, lipsit de experiență și excesiv de credul**: „*Fiul craiului, boboc în felul său la trebi de aieste, se potrivește Spânului și se bagă în fântână, fără să-l trăsnească prin minte ce i se poate întâmpla*”. **Viclean peste măsură**, Spânul dovedește și **o bună cunoaștere de oameni, o pricepere uimitoare de a sesiza și de a profita de slăbiciunile celorlalți**, îl păcălește pe mezinul craiului și se pricepe să-l atragă în fântână. De îndată ce pune capacul pe gura fântânii în care se afla fiul craiului, Spânul devine **răutăcios și amenințător**, „*pune mâna pe cartea, pe banii și pe armele fiului de crai*” și-l silește să-i jure credință pe paloș „*că mi-i da ascultare și supunere întru toate, chiar și-n foc de ți-aș zice să te arunci*”. După ce flăcăul jură pe ascuțișul paloșului, Spânul îi dă un nume de slugă: „*D-acum înainte să știi că te cheamă Harap-Alb; aista ți-i numele, și altul nu*”.

**Principiul** după care se conduce Spânul este acela al **stăpânului tiran, avid de putere**, considerând că slugile seamănă cu animalele, „*că și între oameni, cea mai mare parte sunt dobitoace care trebuiesc ținute din frâu, dacă ți-i voia să faci treabă cu dânșii*”. Din proprie experiență, știe că „*să te ferească Dumnezeu, când prinde mămăliga coajă*”, deoarece el, cum vede că „*i s-au prins minciunile de bune*” și că este primit cu toate onorurile de către împăratul Verde, devine **injurios și violent** cu sluga, îi dă o palmă ca să-i inspire teamă: „*Nu știți dumneavoastră ce poama-a dracului e Harap-Alb aista. Până l-am dat pe brazdă, mi-am stupit sufletul cu dânsul. Numai eu îi vin de hac. Vorba ceea: frica păzește bostănăria*.” Așadar, **relația Spânului cu Harap-Alb** conturează un individ **impulsiv și agresiv**, cu o **fire degradantă**, stăpânit de **invidie, perfidie și disimulare diabolică**.

**Relația dintre Harap-Alb și Spân** evoluează în mod evident, în defavoarea feciorului de crai, răufăcătorul profitând de orice ocazie ca „*să-l piardă*”

pe eroul pozitiv, dar etica basmului promovează totdeauna izbânda cinstei și a adevărului.

Văzându-se ajuns urmaș la tronul împărătesc, Spânul devine **arogant, disprețuitor și lăudăros**, își însușește toate meritele lui Harap-Alb, este un **stăpân autoritar** și știe să-și strunească slugile, astfel ca acestea să îndeplinească întocmai toate poruncile. Adept al principiului „*sluga-i slugă și stăpânul-i stăpân*”, Spânul este **dictatorial și aspru** cu supușii, că „*nu-mi suflă nimene în borș; când văd că mâța face mărăzuri (nazuri, mofturi – n.n.), Ț-o strâng de coadă de mânăncă și mere pădurețe, căci n-are încotro...*”.

**Probele** la care Spânul își supune sluga sunt extrem de periculoase și ele nu ar fi putut fi trecute de un om obișnuit, fără sprijin sau puteri supranaturale. Astfel, Spânul își trimite sluga să aducă „*niște salăți foarte minunate*”, pietrele prețioase care se obțineau cu multă greutate din grădina ursului, și, respectiv, „*pielea cerbului cu cap cu tot, așa bătute cu pietre scumpe, cum se găesc*”. În ambele probe, eroul principal are ca **ajutoare** pe cei mai buni prieteni, **calul fabulos și Sfânta Duminică**, ei putând avea și rol de **mistagog** (care îndrumă neofitul, maestru spiritual – n.n.).

O ultimă încercare a Spânului de a-l răpune pe fiul craiului este porunca să i-o aducă pe fata împăratului Roș, ca s-o ia de soție. Harap-Alb, amintindu-și sfatul tatălui său, acela de a se feri de omul spân și de omul roș, este cu atât mai înspăimântat cu cât vedea bine ce pășise cu Spânul și se impacientează la gândul pericolului următor. Împăratul Roș se dovedește la fel de primejdios și-l supune pe Harap-Alb la probe riscante pentru viața lui. Cu toate acestea, el reușește să obțină acordul împăratului Roș de a lua fata, datorită **altruismului și sufletului bun**, vădite, **indirect**, prin atitudinea față de **personajele-donatori**, regina furnicilor și crăiasa albinelor, care-i dau câte o aripioară și-l ajută să separe nisipul de sămânța de mac și, respectiv, s-o identifice pe fiica împăratului.

**Inițierea** flăcăului reiese **indirect** prin **învățătura** că orice om, cât de neînsemnat sau de ciudat ar părea, poate fi de folos și tânărul capătă experiență mai ales în **cunoașterea speciei umane**. Cele **cinci personaje supranaturale** întâlnite în drumul său (Gerilă, Flămânzilă, Setilă, Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă), conturate cu elemente grotești, semnifică omul dominat de o trăsătură de caracter, viciile pe care oricine le poate avea și pe care flăcăul, ca și Ion Creangă însuși, le privește cu **înțelegere bonomă și jovialitate**. Harap-Alb și-i face **prieteni sinceri și devotați**, ca să-l ajute în depășirea tuturor probelor născocite de împăratul Roș, fiecare dintre ei aplicând tocmai năravul definitiv: „*tot omul are un dar și un amar, și unde prisosește darul, nu se mai bagă în samă amarul*” (Ochilă).

**În contrast indubitabil cu Spânul**, Harap-Alb este **cinstit, loial și corect**, nu-l trădează niciodată, deși **un stăpân tiran** ca acesta ar fi meritat. De pildă,



atunci când se întoarce spre împărăția Verde cu pielea și capul cerbului fabulos, mulți crai și împărați i-au oferit flăcăului „*bănăret cât a cere el, altul să-i deie fata și jumătate din împărăție, altul să-i deie fata și împărăția întreagă*”, dar Harap-Alb își urmează calea fără să clipească, ducând bogăția întreagă stăpânului. O singură dată a șovăit voinicul, atunci când, îndrăgostindu-se de fata împăratului Roș, „*mai nu-i venea s-o ducă*” Spânului, ci s-o țină pentru el.

**Punctul culminant** al basmului ilustrează destinul Spânului, care, văzând cât este de frumoasă fata împăratului Roș, se repede să o ia în brațe, dar ea îl îmbrânțește și-i spune că a venit acolo pentru Harap-Alb, căci „*el este adevăratul nepot al împăratului Verde*”. **Turbat de furie** că a fost dat în vileag, Spânul se repede la Harap-Alb „*și-i zboară capul dintr-o singură lovitură de paloș*”, strigând că așa trebuie să pățească cel ce-și încalcă jurământul. Atunci, calul lui Harap-Alb se repede la Spân, îl înșfacă de cap, „*zboară cu dânsul în înaltul ceriului*” de unde îi dă drumul și acesta se face „*praf și pulbere*”, în timp ce fata împăratului Roș îl învie pe Harap-Alb cu leacurile miraculoase.

Spânul „*este demascat și pedepsit în numele dreptății, aspirației etern-umane*”, însemnând faptul că adevărul triumfă și răufăcătorii sunt osândiți. Ion Creangă realizează – prin „**Povestea lui Harap-Alb**” – o sinteză a „*spiritualității românești, cumulând o întreagă filozofie asupra vieții, prin care profilul român ființează în lume, înscriindu-se astfel în rândul valorilor eterne și ale umanității*”. (Maria Nastase – „**Povestea lui Harap Alb**”).

**Limbajul artistic. Umanizarea celor două personaje de basm** se face și prin **arta narațiunii**, caracterizată de **oralitate și umor**. Acest **procedeu artistic de caracterizare** este reprezentat de **registru stilistic** alcătuit din **cuvintele și expresiile populare**, din numeroasele **regionalisme** folosite de Harap-Alb: „*Se vede că mi s-a apropiat funia la par*” (mi s-a apropiat sfârșitul-n.n.); „*Măi! da al dracului onănie* (pocitanie, urâtenie-n.n.) *de om și acesta [...] grozav burdăhan* (pântece-n.n.) *și nesățios gătlej*”.

**Limbajul Spânului** este **popular**, „*când prinde mămăliga coajă*”, „*ce poama-a dracului*”, iar unele zicale capătă sensul unor **adevăruri universal-valabil** – „*de ce te-ai păzit n-ai scăpat*”, „*frica păzește bostănăria*” – exprimând ideea că omul este supus sorții, că nimeni nu poate evita sau schimba destinul și că fiecare trebuie să treacă prin ceea ce i-a fost scris.

**Ion Creangă** a ilustrat în opera sa propria experiență de viață, pe care a povestit-o „*sub formă de memorial; a învăluit-o în mit și a sugrumat-o într-o experiență fantastică, valabilă pentru om în genere; și el a luptat cu spânii, cu primejdiile și nevoile, și el s-a făcut frate cu dracul, ca să treacă punțile vieții, iar nemurirea și-a dobândit-o din apa vie și apa moartă a creației lui artistice*”. (Pompiliu Constantinescu)

## RELAȚIA DINTRE DOUĂ PERSONAJE DE NUVELĂ

### ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL și DOAMNA RUXANDA

- personaje de nuvelă romantică -  
- Perioada Pașoptistă/ Romanticism -

„Alexandru Lăpușneanul”

Costache Negruzzi

- nuvelă istorică și romantică -

Prima nuvelă istorică din literatura română, „**ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL**” de **COSTACHE NEGRUZZI (1808-1868)**, apare la **30 ianuarie 1840**, în primul număr al revistei „*Dacia literară*”, înscriindu-se într-una dintre direcțiile trasate de programul „*Introducere*”, conceput de **Mihail Kogălniceanu**: inspirarea scriitorilor din istoria patriei. Pentru crearea acestei nuvele, Negruzzi se inspiră, în principal, din cronica lui **Grigore Ureche**, „*Letopisețul Țării Moldovei*”.

**Tema** nuvelei ilustrează evocarea unui moment zbuciumat din istoria Moldovei, în timpul celei de a doua domnii a lui **Alexandru Lăpușneanul (1564-1569)**, îmbinând adevărul istoric și ficțiunea auctorială.

**Structura narativă** a nuvelei este simetrică și riguros construită, cu un echilibru solid, fiind organizată în *patru capitole*, fiecare purtând un *motto* semnificativ pentru conținutul acestuia: „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...*”; „*Ai să dai samă, doamnă!...*”; „*Capul lui Moțoc vrem...*”; „*De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...*”. **Compoziția narativă** reunește mai multe curente literare: **clasicismul**, definit de simetrie și de echilibrul solid al nuvelei; **romantismul**, reprezentat atât de psihologia și tragismul personajelor, cât și de scenele cutremurătoare; **realismul**, ilustrat de **adevărul istoric al celei de a doua domnii a lui Alexandru Lăpușneanul**.

**Acțiunea** este clară și se bazează pe **conflictul** bine evidențiat dintre Lăpușneanul și boierii care-l trădaseră în prima domnie și-l siliseră să părăsească tronul Moldovei. **Naratorul omniscient (heterodiegetic)** și **narațiunea la persoana a III-a** definesc **perspectiva narativă** a nuvelei și **focalizarea zero**. **Timpul narativ** este **cronologic**, bazat pe relatarea în ordine a derulării evenimentelor situate într-un **trecut istoric**, iar **spațiul narativ** este **real**: Moldova secolului al XVI-lea.

**ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL** este **protagonistul** nuvelei, **personaj eponim** și **antierou**. Încă din **expozițiune**, care are ca motto replica lui Lăpușneanul adresată boierilor – „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...*” –, se